

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΣΥΛΛΟΓΗ, ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΥΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ**

**ΕΡΕΥΝΑ
ΓΙΑ ΤΟ
ΒΑΘΜΟ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ
ΤΟΥ «ΚΛΑΣΣΙΚΟΥ ΓΥΡΟΥ»**

**ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΞΕΝΑΓΩΝ
ΑΘΗΝΑΣ**

**ΟΜΑΔΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ**

ΑΘΗΝΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2003

Ταυτότητα Της Έρευνας

Η έρευνα είναι επαναληπτική. Πραγματοποιήθηκε με τη συμπλήρωση του ίδιου ερωτηματολογίου όπως και όπως και στις προηγούμενες (1997, 2001). Συμπληρώθηκαν 100 ερωτηματολόγια από τους ξεναγούς κατά τη διεξαγωγή του επιμορφωτικού σεμιναρίου του Σωματείου Διπλωματούχων Ξεναγών Αθήνας (ΣΔΞΑ) 2003.

Στην ερευνητική ομάδα συμμετείχαν:

A. Εκ μέρους του Σωματείου Διπλωματούχων Ξεναγών Αθήνας (ΣΔΞΑ):

1. Αργύρης Αγγέλου, υπεύθυνος της Επιτροπή Περιβάλλοντος ΣΔΞΑ
2. Καζούλη Μελίνα, μέλος της Επιτροπή Περιβάλλοντος ΣΔΞΑ

B. Εκ μέρους της Ομάδας Περιβάλλοντος ΙΑΑΚ/ΕΚΚΕ:

1. Αντωνίου Νατάσσα, φοιτήτρια Παντείου Πανεπιστημίου
2. Θεοδωρόπουλος Κώστας, οικονομολόγος, ΕΚΚΕ
3. Κανελλοπούλου Κανέλα, φοιτήτρια Παντείου Πανεπιστημίου
4. Παναγιωτόπουλος Ανδρέας, κοινωνιολόγος - εξωτερικός συνεργάτης ΕΚΚΕ
5. Πασχάλη Θεοφανεία - Ιωάννα, φοιτήτρια Παντείου Πανεπιστημίου
6. Τσακίρης Κώστας, οικονομολόγος περιφερειολόγος, υπεύθυνος Ομάδας Περιβάλλοντος ΙΑΑΚ/ΕΚΚΕ

Επιτροπή Περιβάλλοντος

Σωματείο Διπλωματούχων Ξεναγών Αθήνας

Απόλλωνος 9^ο Τ.Κ. 10557

Τηλ.: 210 3229705/3220090 Φαξ: 210 3239200

Ομάδα Περιβάλλοντος

Ινστιτούτο Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας
Μεσογείων 14-18 Τ.Κ. 11527

Τηλ: 210 7780118/7489131 (εσωτ. 505) Φαξ: 210 7488435

email: ktsaki@ekke.gr, www.ekke.gr/estia

Σωματείο Διπλωματούχων Ξεναγών

Οι αρχαιολογικοί χώροι και οι διαδρομές που οδηγούν σ' αυτούς αποτελούν για τον ξεναγό και μέρος της εθνικής, πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς του, καθώς επίσης και τον χώρο εργασίας του. Η φύση αλλά και η θέση του επαγγέλματος επιτρέπει στους ξεναγούς να έχουν για αυτούς τους χώρους άποψη που, εκτός των ιδίων τοποθετήσεων, εκφράζει τη συνισταμένη πολλών άλλων παρατηρήσεων (επισκεπτών, υπαλλήλων των χώρων, αρχαιολόγων, καταστηματαρχών της περιοχής κτλ).

Η οικολογική ευαισθησία του κλάδου έχει ήδη εκδηλωθεί με διάφορες ευκαιρίες (περισυλλογή απορριμμάτων από αρχ. χώρους, οικολογικές ημερίδες στα σεμινάρια των ξεναγών, δενδροφυτεύσεις, συνεργασίες με οικολογικές οργανώσεις κτλ.).

Τα παραπάνω οδήγησαν το Δ.Σ και την Επιτροπή Περιβάλλοντος του Σωματείου Διπλωματούχων Ξεναγών Αθηνών (Σ.Δ.Ξ.Α.) στην απόφαση να καταγραφούν και ιεραρχηθούν οι απόψεις των συναδέλφων, σχετικά με την καθαριότητα ή μη, συγκεκριμένων χώρων και διαδρομών.

Η έρευνα και στατιστική ανάλυση έγινε σε συνεργασία με την Ομάδα Περιβάλλοντος του Ινστιτούτου Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών και τα αποτελέσματά της που περιγράφονται παρακάτω, τείνουν στο γενικώς αναμενόμενο: Χώροι και κυρίως διαδρομές χαρακτηρίζονται από απλώς ανεκτές ως απαράδεκτες!

Η παρούσα έρευνα είναι συνέχεια των 2 προηγούμενων (1997 και 2001) και τα τωρινά αποτελέσματα έρχονται να επιβεβαιώσουν την άσχημη εικόνα που εξακολουθεί να υφίσταται. Σκοπός της δε, είναι η ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση των αρμοδίων Φορέων αλλά και, μέσω της δημοσιοποίησης των αποτελεσμάτων, η συνειδητοποίηση του μεγέθους του προβλήματος απ' τον πολίτη – καταναλωτή.

Πιστεύοντας ότι αυτή η επανάληψη είναι ένα οργανωμένο βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση, παραδίδουμε στην κρίση σας τα αποτελέσματα της τωρινής έρευνας.

Για το Σωματείο Διπλωματούχων Ξεναγών

Ο Υπεύθυνος της Επιτροπής
Περιβάλλοντος

Αργύρης Αγγέλου

Αντί Προλόγου

Θεωρώντας ότι η ενεργός παρέμβαση στα καίρια και ευαίσθητα θέματα που άπτονται της περιβαλλοντικής υποβάθμισης είναι υποχρέωση κάθε υπεύθυνου πολίτη και εκτιμώντας παράλληλα ότι το αντικείμενο της συγκεκριμένης έρευνας είναι συγγενές με τα ερευνητικά ενδιαφέροντά μας, ανταποκριθήκαμε θετικά στην πρόσκληση συνεργασίας εκ μέρους της Επιτροπής Περιβάλλοντος του Σ.Δ.Ξ. (Αθηνών) στην εκπόνηση της «Έρευνας για το βαθμό καθαριότητας αρχαιολογικών χώρων και διαδρομών του “κλασσικού γύρου”» (1997).

Η «υποδοχή» των αποτελεσμάτων από τον ημερήσιο και εβδομαδιαίο Τύπο μας έπεισε για το ορθό του εγχειρήματος. Στην απόφαση για επανάληψη της ίδιας εργασίας (2001) καταλήξαμε όταν, εκτός από σχετικά καθημερινά δημοσιεύματα του Τύπου, μετά από συζητήσεις, προέκυπτε ότι η κατάσταση εξακολουθεί να είναι η ίδια ή και χειρότερη. Οι ίδιες διαπιστώσεις, δυστυχώς μάλιστα σε αυξημένο βαθμό, γίνονται και στην παρούσα έρευνα του 2003.

Χωρίς να γίνεται εδώ επακριβείς επιμερισμός των ευθυνών που βαρύνουν τους επιμέρους εμπλεκόμενους αρμόδιους Φορείς, αξίζει να επισημανθούν δύο σημεία:

α) ότι όσο χρονίζει η επίλυση του προβλήματος των αστικών απορριμμάτων και των αποβλήτων που δημιουργούν αγροτικές, βιομηχανικές και τουριστικές μονάδες και διαιωνίζεται το απαράδεκτο φαινόμενο των ανεξέλεγκτων χωματερών, δεν θα βελτιωθεί ουσιαστικά η κατάσταση

β) ότι ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 είναι η πλέον κατάλληλη, χρονικά, συγκυρία λήψης άμεσων και δραστικών μέτρων καθώς και βελτίωσης των υποδομών, εφ' όσον και οι προς διάθεση πόροι έχουν αυξηθεί και η βούληση, τουλάχιστον στα λόγια, αντιμετώπισης του προβλήματος υπάρχει.

Θέλουμε να τονίσουμε την άποψη συνεργασία με την Επιτροπή Περιβάλλοντος του Σ.Δ.Ξ. και ευχόμαστε τα αποτελέσματα της έρευνας να αξιοποιηθούν προς την κατεύθυνση της προστασίας του περιβάλλοντος και της βελτίωσης των κακώς κειμένων που εξακολουθούν να υφίστανται.

Ο υπεύθυνος της Ομάδας Περιβάλλοντος
ΙΑΑΚ/ΕΚΚΕ

Κώστας Τσακίρης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
I. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	5
II. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΞΕΝΑΓΩΝ.	6
III. ΒΑΘΜΟΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ - ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ.....	7
<i>A. Ανάλυση Γενικών Αποτελεσμάτων</i>	<i>7</i>
<i>B. Αξιολόγηση κατά Βαθμό Καθαριότητας Αρχαιολογικών Χώρων -Διαδρομών.....</i>	<i>13</i>
<i>Γ. Βαθμολόγηση Καθαριότητας Αρχαιολογικών Χώρων - Διαδρομών κατά Νομό</i>	<i>21</i>
IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	26

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Επιτροπή Περιβάλλοντος του Σ.Δ.Ξ. συγκροτήθηκε το 1996 με σκοπό την συμβολή των ξεναγών στην αντιμετώπιση καίριων και χρόνιων προβλημάτων που σχετίζονται με την συστηματικά συντελούμενη καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα.

Η έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε το 1997, με αντικείμενο την καθαριότητα των τουριστικών διαδρομών και των αρχαιολογικών χώρων ξεκίνησε από πρωτοβουλία της Επιτροπής Περιβάλλοντος του Σωματείου Διπλωματούχων Ξεναγών (Αθηνών) και διεξήχθη με την συνεργασία της Ομάδας Περιβάλλοντος του Ινστιτούτου Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ).

Η πραγματοποίηση της επαναληπτικής έρευνας (2001), με δεδομένη την άριστη προηγούμενη συνεργασία ατόμων και Φορέων, σκοπό είχε την εξακρίβωση πιθανών αλλαγών, καλυτέρευσης ή χειροτέρευσης, στο υπό μελέτη θέμα. Οι διαπιστώσεις και της έρευνας αυτής οδηγούσαν στο συμπέρασμα ότι είναι αναγκαία η δραστική παρέμβαση όλων των αρμόδιων Φορέων. Η τωρινή έρευνα (2003) πραγματοποιήθηκε εν όψει της διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 και διερεύνησε εάν οποιαδήποτε βελτίωση επήλθε. Δυστυχώς τα συμπεράσματα επιβεβαίωσαν τους φόβους και διέψευσαν τις ελπίδες.

Πέραν των αλυσιδωτών αρνητικών επιπτώσεων που επιφέρει η καταστροφή αυτή σε όλους τους τομείς οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας, παράλληλα αμαυρώνει την εικόνα που προσλαμβάνουν οι επισκέπτες-τουρίστες και πλήττει ευθέως τόσο τον τουρισμό, όσο και την αξιοπιστία της χώρας μας διεθνώς.

Η ίδια η φύση και θέση του επαγγέλματος του ξεναγού τον καθιστά καθημερινό αποδέκτη παραπόνων και πάσης φύσεως αρνητικών σχολίων εκ μέρους των τουριστών-επισκεπτών αρχαιολογικών χώρων, αλλά και των εμπλεκόμενων με τον τουρισμό καταστηματαρχών, ξενοδόχων κλπ, καθιστώντας τον «πληροφοριοδότη-κλειδί», επί του συγκεκριμένου αντικειμένου.

Τα παράπονα και τα αρνητικά σχόλια που διατυπώνονται αφορούν την καθαριότητα τόσο του οικιστικού όσο και του φυσικού περιβάλλοντος, το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών και την γενικότερη έλλειψη φροντίδας, την αμέλεια και ανευθυνότητα που χαρακτηρίζει τη στάση δημόσιων Φορέων και ιδιωτών έναντι των ζωτικής σημασίας περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Οι τεράστιοι όγκοι σκουπιδιών (εστίες μόλυνσης και δυσοσμίας) και τα συσσωρευμένα μπάζα κατά μήκος του εθνικού και επαρχιακού δικτύου, σε εισόδους πόλεων και χωριών, αλλά και σε χαράδρες και ρέματα, τα πτώματα ζώων σε κατάσταση αποσύνθεσης, τα ερειπωμένα αυτοκίνητα και φορτηγά που έχουν μετατραπεί σε σιδηρόμαζα κλπ. συνθέτουν δυστυχώς την εικόνα που αντικρίζει κανείς και δυσφημεί την χώρα μας διαρκώς και διεθνώς.

I. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η μεθοδολογία, την οποία υιοθέτησε η ερευνητική ομάδα, για την πραγματοποίηση της έρευνας του 2003 στηρίχθηκε στις ίδιες προϋποθέσεις και ακολούθησε τις ίδιες διαδικασίες όπως και στις προηγούμενες έρευνες.

Στην αρχική έρευνα (1997), η ερευνητική ομάδα κατέστρωσε ερωτηματολόγιο, για την συμπλήρωση του οποίου απευθύνθηκε στους διπλωματούχους Ξεναγούς κατά την διάρκεια του Σεμιναρίου Επιμόρφωσης που διεξάγεται σε τακτική ετήσια βάση. Το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε στους συμμετέχοντες στο Σεμινάριο ξεναγούς, συμπληρώθηκε επί τόπου και επιστράφηκε από τους περισσότερους ερωτώμενους, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις επιστράφηκε ταχυδρομικά μέσω των γραφείων του Σ.Δ.Ξ.

Από τη διαδικασία αυτή κατά την έρευνα του 1997 προέκυψαν 156 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια, εκ των οποίων 135 (ποσοστό 87%) συμπληρώθηκαν επί τόπου κατά τις ημέρες διεξαγωγής του Σεμιναρίου και 21 (ποσοστό 13%) παρελήφθησαν ταχυδρομικά.

Κατά την επαναληπτική έρευνα που διεξήχθη το 2001 (επίσης κατά την διάρκεια του σεμιναρίου) διατυπώθηκε η γνώμη 151 ξεναγών με βάση την εικόνα που είχαν σχηματίσει για την τουριστική περίοδο του 2000 (αντίστοιχα η έρευνα του 1997 αναφέρεται στην εικόνα της τουριστικής περιόδου του 1996).

Κατά την έρευνα του 2003 απάντησαν 100 ξεναγοί μεταφέροντας τις εντυπώσεις της άμεσης προηγούμενης τουριστικής περιόδου (2002).

Πρέπει να διευκρινιστεί ότι ο συνολικός αριθμός των ενεργών επαγγελματιών ξεναγών κυμαίνεται περί τα 600 άτομα (Αθήνα). Θεωρείται λοιπόν δεδομένη η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος, αν συνυπολογισθεί ότι οι 156 (1997) - 151 (2001) και 100 (2003) ξεναγοί που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο, θεωρούνται οι κατά τεκμήριο πλέον «δραστηριοποιημένοι» στο επάγγελμα με βασικό κριτήριο την συμμετοχή τους στο ετήσιο Σεμινάριο.

Το ερωτηματολόγιο διαρθρώνεται σε δύο βασικά σκέλη:

α) Ατομικά στοιχεία ξεναγού.

β) Βαθμός καθαριότητας Αρχαιολογικών Χώρων - Διαδρομών

Στο α σκέλος ζητούνται τα βασικά δημογραφικά-κοινωνικά χαρακτηριστικά των ξεναγών που περιλαμβάνουν τις εξής παραμέτρους:

α) Φύλο, β) Ηλικία, γ) Οικογενειακή κατάσταση, δ) Αριθμός παιδιών, ε) Χρησιμοποιούμενες επαγγελματικά ξένες γλώσσες (1^η, 2^η, 3^η), στ) Τυχόν πτυχίο Ανωτάτης ή Ανωτέρας Σχολής (εκτός της Σχολής Ξεναγών), ζ) Χρόνια εξάσκησης του επαγγέλματος.

Στο β σκέλος ζητείται η βαθμολόγηση της καθαριότητας 12 συγκεκριμένων διαδρομών και 6 αρχαιολογικών χώρων εκ μέρους των ξεναγών, βάσει 5βάθμιας κλίμακας, που περιλαμβάνει τους εξής κωδικούς χαρακτηρισμούς:

1= Πολύ καθαρός χώρος (τέλειος)

2= Καθαρός χώρος (αποδεκτός)

3= Μέτριος

4= Βρώμικος χώρος

5= Πολύ βρώμικος χώρος (ντροπή-αίσχος)

Επιπλέον στο ερωτηματολόγιο του 2001 υπήρχε ερώτηση για συνολική συγκριτική, με το 1997, θεώρηση. Το ίδιο συνέβη και στο ερωτηματολόγιο του 2003 εν συγκρίσει με το 2001.

Η επιλογή των διαδρομών και αρχαιολογικών χώρων που περιλαμβάνει το ερωτηματολόγιο έγινε βάσει του ότι το συγκεκριμένο δρομολόγιο είναι αυτό που ακολουθείται συχνότερα απ' οποιοδήποτε άλλο στις τουριστικές περιηγήσεις («κλασσικός γύρος»).

Παράλληλα υπάρχει ελεύθερος χώρος στο ερωτηματολόγιο, όπου μπορεί ο ερωτώμενος να διατυπώσει οποιοδήποτε πρόσθετο σχόλιο σχετίζεται με το θέμα.

II. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΞΕΝΑΓΩΝ.

Το σύνολο σχεδόν των ευρημάτων της επαναληπτικής έρευνας (2003), όσον αφορά τα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, διαμορφώνει την ίδια, εν πολλοίς, εικόνα με τις προηγούμενες έρευνες (1997 και 2001).

Από τους απαντήσαντες το 68,5% είχε παρακολουθήσει το σεμινάριο του 2001 και το 45,6% είχε συμπληρώσει το αντίστοιχο ερωτηματολόγιο. Από την άποψη αυτή και η συγκρισιμότητα της πρόσφατης με τις παλαιότερες έρευνες εξασφαλίζεται, αλλά και η ανανέωση του δυναμικού των ξεναγών είναι αξιοσημείωτη.

Τα δημογραφικά και κοινωνικά στοιχεία των Ξεναγών, που διερευνήθηκαν κατά την επαναληπτική επιτόπια έρευνα αναλύονται κατωτέρω:

α) Φύλο: Από τους 100 απαντήσαντες, οι 85 είναι γυναίκες (ποσοστό 85%) και οι 15 άνδρες (ποσοστό 15%). Η κατανομή αυτή αποτυπώνει το γεγονός ότι η πλειονότητα των Ξεναγών είναι γυναίκες.

β) Ηλικία: Η μεγαλύτερη συγκέντρωση ξεναγών παρατηρείται στην ηλικιακή ομάδα 50-64 ετών (ποσοστό 39%) και εν συνεχεία στην ομάδα 30-49 ετών (ποσοστό 35%). Η κατανομή αυτή εξασφαλίζει την αντιπροσωπευτικότητα απόψεων, διότι συσχετίζεται ευθέως με τα χρόνια εξάσκησης του επαγγέλματος και συνθέτει τις διαφορετικές προσλαμβάνουσες παραστάσεις παλαιότερων και νέων ξεναγών.

γ) Οικογενειακή κατάσταση: Το 47,4% των ερωτηθέντων είναι έγγαμοι και το 35,8% είναι άγαμοι. Το 16,8% είναι διαζευγμένοι/ες ή χήροι/ες, ποσοστό αρκετά υψηλότερο έναντι του αντίστοιχου στον γενικό πληθυσμό.

δ) Αριθμός παιδιών: Δεν παρατηρούνται αποκλίσεις από τα δεδομένα του γενικού πληθυσμού με το 42,2% των ερωτώμενων που είναι γονείς να έχουν ένα παιδί και το 51,1% δύο παιδιά.

ε) Ξένες γλώσσες: Καταγράφηκαν έως 3 χρησιμοποιούμενες επαγγελματικά γλώσσες από κάθε ξεναγό, ιεραρχημένες κατά συχνότητα χρήσης (και επάρκεια γνώσης). 71 ξεναγοί (ποσοστό 71%) χρησιμοποιούν τα Αγγλικά, είτε ως πρώτη γλώσσα (46%), είτε ως δεύτερη η τρίτη.

Ακολουθούν τα Γαλλικά που χρησιμοποιούνται από 36 ξεναγούς συνολικά (36%) εκ των οποίων 14,7% ως πρώτη γλώσσα, καθώς και τα Γερμανικά από 28 ξεναγούς συνολικά (ποσοστό 28%), εκ των οποίων οι 21 (ποσοστό 21%) ως πρώτη γλώσσα. Αξιοσημείωτα ποσοστά παρουσιάζουν τα Ιταλικά (14%) καθώς και τα Ισπανικά (χρήση από το 5%) .

Η συχνότητα χρήσης των γλωσσών καθορίζεται από την προέλευση των αλλοδαπών τουριστών, ενώ η επιλογή εκμάθησης εκ μέρους των ξεναγών σχετίζεται και με τη γενικότερη κοινωνική τάση κατά χρονική συγκυρία, δηλ. παλαιότερα ήκμαζαν τα Γαλλικά, ενώ αντιθέτως τα τελευταία χρόνια ανερχόμενες γλώσσες είναι τα Γερμανικά και τα Ισπανικά. Τέλος τα Αγγλικά θεωρούνται εκ των «ουκ άνευ» γλώσσα και έχουν ευρύτατη χρήση σε διαχρονική βάση.

στ) Κατοχή άλλου πτυχίου: Εκτός του πτυχίου της Σχολής Ξεναγών, το οποίο διαθέτουν όλοι οι ερωτηθέντες (καθ' όσον είναι μέλη του Σ.Δ.Ξ.), το 55% εξ αυτών κατέχει και άλλο πτυχίο Ανωτέρας ή Ανωτάτης Σχολής.

Η διαπίστωση αυτή αποτυπώνει το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης των ξεναγών.

Όσον αφορά την κατεύθυνση των σπουδών, παρατηρείται πως το 63% (35 από τους 55 κατόχους άλλου πτυχίου), έχει ακολουθήσει σπουδές Αρχαιολογίας ή Ξενογλωσσης Φιλολογίας.

Οι ειδικότητες αυτές θεωρούνται συγγενείς προς το επάγγελμα των ξεναγών και οπωσδήποτε ενισχυτικές της επαγγελματικής τους επάρκειας.

ζ) Χρόνια άσκησης του επαγγέλματος: Όπως αναφέρθηκε και στην ανάλυση κατανομής σε ηλικιακές κατηγορίες, υπάρχει αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος, όσον αφορά στα χρόνια άσκησης του επαγγέλματος. Το 16% των απαντησάντων είναι νέοι στο επάγγελμα (χρόνια άσκησης 1 έως 5), το 14% ασκεί το επάγγελμα μεταξύ 6 και 10 ετών, το 15% μεταξύ 11 και 20ετών και το 55% άνω των 20 ετών. Εν συγκρίσει με τα ποσοστά της αρχικής έρευνας (1997), διαπιστώνεται αύξηση της σχετικής συμμετοχής των παλαιών και έμπειρων ξεναγών αλλά και αύξηση της εισόδου νέων στο επάγγελμα. Η μείωση της συμμετοχής του ποσοστού των ξεναγών που ασκούν το επάγγελμα από 6 - 10 έτη, ενδεχομένως οφείλεται στη διοχέτευση τους σε άλλα επαγγέλματα, λόγω του εποχικού χαρακτήρα της απασχόλησης τους ως ξεναγών (το Σεμινάριο έγινε το χειμώνα).

Βάσει αυτών των κατανομών, υπάρχει διαχρονική θεώρηση του υπό εξέταση προβλήματος και αυξάνεται η αξιοπιστία και εγκυρότητα των απαντήσεων των ερωτώμενων.

III. ΒΑΘΜΟΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ - ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ

A. Ανάλυση Γενικών Αποτελεσμάτων

Μια πρώτη επεξεργασία (απλές κατανομές, επί τοις εκατό) των απαντήσεων στο ερωτηματολόγιο, όσον αφορά τον βαθμό καθαριότητας, μεταξύ των διαδρομών και των αρχαιολογικών χώρων παρουσιάζεται στον πίνακα που ακολουθεί (όπου «α», «β», «γ» στην πρώτη στήλη, εμφανίζονται αντίστοιχα τα αποτελέσματα του 1997, 2001 και του 2003):

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Α/Α	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ - ΔΙΑΔΡΟΜΗ		Βαθμός Καθαριότητας				
			1	2	3	4	5
1α	Διαδρομή	Αθήνα - Ισθμός (Εθν. Οδός)	3,4	30,2	43,0	15,4	8,1
1β	Διαδρομή	Αθήνα - Ισθμός (Εθν. Οδός)	11,0	24,7	41,8	16,4	6,2
1γ	Διαδρομή	Αθήνα - Ισθμός (Εθν. Οδός)	3,1	29,6	43,9	22,4	1,0
2α	Διαδρομή	Ισθμός - Επίδαυρος	4,1	37,2	31,8	21,6	5,4

2β	Διαδρομή	Ισθμός - Επίδαυρος	4,1	12,8	41,2	38,5	3,4
2γ	Διαδρομή	Ισθμός - Επίδαυρος	4,1	19,6	47,4	20,6	8,2
3α	Διαδρομή	Ισθμός - Μυκήνες	2,0	20,3	50,7	22,3	4,7
3β	Διαδρομή	Ισθμός - Μυκήνες	2,1	15,8	45,9	31,5	4,8
3γ	Διαδρομή	Ισθμός - Μυκήνες	4,0	18,2	51,5	24,2	2,0
4α	Αρχ. Χώρος	Μυκήνες	8,7	38,3	43,0	9,4	0,7
4β	Αρχ. Χώρος	Μυκήνες	10,1	40,3	38,3	8,7	2,7
4γ	Αρχ. Χώρος	Μυκήνες	5,1	40,8	36,7	12,2	5,1
5α	Διαδρομή	Μυκήνες - Ναύπλιο - Επίδαυρος	2,0	18,2	49,3	27,0	3,4
5β	Διαδρομή	Μυκήνες - Ναύπλιο - Επίδαυρος	1,4	17,4	50,7	25,0	5,6
5γ	Διαδρομή	Μυκήνες - Ναύπλιο - Επίδαυρος	3,0	19,2	40,4	27,3	10,1
6α	Αρχ. Χώρος	Επιδαύρου	17,7	58,5	17,0	6,8	-
6β	Αρχ. Χώρος	Επιδαύρου	12,3	55,5	21,9	9,6	0,7
6γ	Αρχ. Χώρος	Επιδαύρου	11,2	52,0	26,5	8,2	2,0
7α	Διαδρομή	Ναύπλιο - Τρίπολη - Σπάρτη	0,7	23,4	50,4	21,3	1,3
7β	Διαδρομή	Ναύπλιο - Τρίπολη - Σπάρτη	0,7	17,1	49,3	25,0	7,9
7γ	Διαδρομή	Ναύπλιο - Τρίπολη - Σπάρτη	3,3	13,3	51,1	25,6	6,7
8α	Αρχ. Χώρος	Μυστρά	7,7	47,9	32,4	10,6	1,4
8β	Αρχ. Χώρος	Μυστρά	15,0	54,3	25,7	4,3	0,7
8γ	Αρχ. Χώρος	Μυστρά	15,2	47,8	26,1	7,6	3,3
9α	Διαδρομή	Σπάρτη - Καλαμάτα - Ολυμπία	0,7	28,6	44,3	20,7	5,7
9β	Διαδρομή	Σπάρτη - Καλαμάτα - Ολυμπία	0,7	21,2	46,7	26,3	5,1
9γ	Διαδρομή	Σπάρτη - Καλαμάτα - Ολυμπία	2,3	13,6	51,1	25,0	8,0
10α	Αρχ. Χώρος	Ολυμπίας	13,2	54,2	25,0	6,3	1,4
10β	Αρχ. Χώρος	Ολυμπίας	15,8	47,9	30,8	3,4	2,1
10γ	Αρχ. Χώρος	Ολυμπίας	12,2	50,0	24,5	11,2	2,0
11α	Διαδρομή	Ολυμπία - Πάτρα - Ρίο	0,7	24,8	36,6	28,3	9,7
11β	Διαδρομή	Ολυμπία - Πάτρα - Ρίο	2,8	15,4	27,3	37,8	16,8
11γ	Διαδρομή	Ολυμπία - Πάτρα - Ρίο	2,1	9,6	38,3	37,2	12,8
12α	Διαδρομή	Αντίρριο - Ιτέα - Δελφοί	0,7	21,5	28,9	26,8	22,1
12β	Διαδρομή	Αντίρριο - Ιτέα - Δελφοί	2,1	13,9	30,6	33,3	20,1
12γ	Διαδρομή	Αντίρριο - Ιτέα - Δελφοί	2,2	14,0	49,5	28,0	6,5
13α	Αρχ. Χώρος	Δελφών	16,1	57,0	20,8	3,4	2,7
13β	Αρχ. Χώρος	Δελφών	17,4	54,4	22,1	4,7	1,3
13γ	Αρχ. Χώρος	Δελφών	20,6	41,2	26,8	6,2	5,2
14α	Διαδρομή	Δελφοί - Λαμία	-	18,2	37,1	24,5	20,3
14β	Διαδρομή	Δελφοί - Λαμία	3,5	13,3	26,6	35,7	21,0

14γ	Διαδρομή	Δελφοί - Λαμία	2,1	16,0	37,2	26,6	18,1
15α	Διαδρομή	Λαμία - Δομοκός	-	6,2	13,1	20,0	60,7
15β	Διαδρομή	Λαμία - Δομοκός	3,4	2,7	19,7	26,5	47,6
15γ	Διαδρομή	Λαμία - Δομοκός	2,2	3,3	16,7	32,2	45,6
16α	Διαδρομή	Δομοκός - Καρδίτσα - Μετέωρα	2,1	9,9	43,0	23,9	21,1
16β	Διαδρομή	Δομοκός - Καρδίτσα - Μετέωρα	0,7	11,7	20,0	24,1	43,4
16γ	Διαδρομή	Δομοκός - Καρδίτσα - Μετέωρα	3,2	4,3	29,0	34,4	29,0
17α	Μοναστήρια	Μετεώρων	19,9	32,9	29,5	11,0	6,8
17β	Μοναστήρια	Μετεώρων	12,3	30,8	30,1	22,6	4,1
17γ	Μοναστήρια	Μετεώρων	15,3	33,7	29,6	15,3	6,1
18α	Διαδρομή	Λαμία - Αθήνα (Εθν. Οδός)	2,0	17,0	41,5	23,1	16,3
18β	Διαδρομή	Λαμία - Αθήνα (Εθν. Οδός)	6,8	30,8	37,0	16,4	8,9
18γ	Διαδρομή	Λαμία - Αθήνα (Εθν. Οδός)	2,0	19,4	42,9	28,6	7,1
Σα	Συνολικός Μέσος Όρος Αρχαιολογικών Χώρων και Διαδρομών		5,7	30,2	35,5	17,9	10,7
Σβ	Συνολικός Μέσος Όρος Αρχαιολογικών Χώρων και Διαδρομών		6,8	26,7	33,7	21,7	11,2
Σγ	Συνολικός Μέσος Όρος Αρχαιολογικών Χώρων και Διαδρομών		6,3	24,8	37,2	21,8	9,9

Επί του συνόλου διαδρομών και αρχαιολογικών χώρων, τα ποσοστά κατά βαθμό καθαριότητας διαμορφώνονται ως εξής:

(προκύπτουν ως μέσος όρος του συνόλου των επί μέρους απαντήσεων που αφορούν ξεχωριστά κάθε διαδρομή και κάθε αρχαιολογικό χώρο).

Σύμφωνα με την έρευνα του 1997 το 5,7% των απαντήσεων χαρακτηρίζει τους χώρους ως πολύ καθαρούς, το 30,2% ως καθαρούς, το 35, 5% ως μέτριους, το 17,9% ως βρώμικους και το 10, 7% ως απaráδεκτα βρώμικους.

Κατά την έρευνα του 2001 η συνολική εικόνα εμφανίζεται δυσμενέστερη αφού οι αρνητικές απαντήσεις συγκεντρώνουν το 33% έναντι 28,6% του 1997.

Κατά την έρευνα του 2003 οι θετικές απαντήσεις (με τους χαρακτηρισμούς πολύ καθαρός και καθαρός) μειώνονται ακόμη περισσότερο σε 31,1%, ενώ το 37,2% χαρακτηρίζει την κατάσταση μέτρια και το 31,7% προσδίδει αρνητικούς χαρακτηρισμούς, όσον αφορά την καθαριότητα αρχαιολογικών χώρων και διαδρομών.

Στο ερώτημα που υποβλήθηκε στην έρευνα του 2001 για τη συνολική εικόνα του υπό εξέταση θέματος συγκριτικά με το 1997, η κατάσταση που αποτυπώνεται από τους απαντήσαντες ξεναγούς είναι δυστυχώς δυσμενέστερη, καθόσον το 37,3% χαρακτηρίζει τη συνολική κατάσταση καθαριότητας των διαδρομών και των αρχαιολογικών χώρων χειρότερη (το 29% λίγο χειρότερη και το 8,3% πολύ χειρότερη). Ίδια χαρακτηρίζεται η κατάσταση από το 33,1% των ξεναγών και βελτιωμένη από το 29,7% (και μάλιστα μόνο κατά 1,4% πολύ βελτιωμένη, ενώ κατά 28,3% λίγο βελτιωμένη).

Στο αντίστοιχο ερώτημα, στην τωρινή έρευνα, εν σχέσει με το 2001 η πλειοψηφία των ξεναγών (56,8%) χαρακτηρίζει την κατάσταση ίδια, γεγονός που υποδηλώνει ότι δεν έγιναν οι προτεινόμενες βελτιώσεις. Το 32,1% θεωρεί ότι η κατάσταση παρουσιάζεται λίγο βελτιωμένη, ενώ αντιθέτως το 11,1% θεωρεί ότι υπήρξε περαιτέρω επιδείνωση.

Ως αποτέλεσμα της παρούσας έρευνας προκύπτει λοιπόν ότι το 67,9% των ερωτηθέντων θεωρεί πως δεν έγινε οποιαδήποτε βελτιωτική αλλαγή, εκφράζοντας έτσι και το αίτημα λήψης δραστηκών μέτρων που θα συντελούσαν στην ποιοτική αναβάθμιση των αρχαιολογικών χώρων και των προς αυτούς διαδρομών.

Από την ανάλυση των συγκεντρωθέντων ερωτηματολογίων διαπιστώνεται ένας βασικός διαχωρισμός, όσον αφορά τον βαθμό καθαριότητας, μεταξύ των διαδρομών και των αρχαιολογικών χώρων.

Ομαδοποιώντας τις απαντήσεις με βαθμό 1 και 2 έχουμε (1997) ποσοστό 35,9% και με βαθμό 4 και 5 ποσοστό 28,6%. Η εικόνα αυτή διαφοροποιείται έντονα μεταξύ αρχαιολογικών χώρων (κατά 62,2% χαρακτηρίζονται καθαροί ή πολύ καθαροί και κατά 10,1% βρώμικοι ή πολύ βρώμικοι) και διαδρομών (με αντίστοιχα ποσοστά 22,8% και 37,8%). Η ίδια βασική διάκριση μεταξύ αρχ. χώρων και διαδρομών εξακολουθεί να υφίσταται και στα αποτελέσματα της επαναληπτικής έρευνας (2001). Η διαπίστωση αυτή ισχύει και βάσει των ευρημάτων του 2003, οπότε μετά την ομαδοποίηση προκύπτουν θετικές γνώμες για τους αρχαιολογικούς χώρους κατά 57,5%, ενώ για τις διαδρομές μόνο 17,8%.

Η υψηλή συγκέντρωση απαντήσεων στη μεσαία βαθμίδα της κλίμακας (χαρακτηρισμός της κατάστασης ως μέτριας) παρατηρείται πολύ συχνά σε παρόμοιες έρευνες και συναρτάται με την δημιουργούμενη, στον ερωτώμενο, ψυχολογία ταύτισης με τον μέσο όρο και την επιφυλακτικότητα στη διατύπωση κατηγορηματικής γνώμης.

Εν προκειμένω πάντως, πλην αυτής της γενικώς ισχύουσας διαπίστωσης, η επιλογή του χαρακτηρισμού με βαθμό 3 (Μέτρια) υποδηλώνει αρνητική γνώμη για την καθαριότητα, δεδομένου ότι ο βαθμός 2 αντιστοιχεί στον χαρακτηρισμό «αποδεκτός» και έτσι χρωματίζει αρνητικά τον βαθμό 3.

Εάν λοιπόν προσμετρηθεί στον αρνητικό χαρακτηρισμό καθαριότητας, τμήμα της επιλογής του βαθμού 3, η διαμορφούμενη εικόνα είναι πολύ πιο ανησυχητική.

Ενισχυτικό επιχείρημα μιας τέτοιας θεώρησης αποτελεί το γεγονός ότι η συγκέντρωση απαντήσεων που χαρακτηρίζουν ως μέτρια την καθαριότητα είναι εμφανώς μεγαλύτερη στις διαδρομές (ποσοστό 39,4%) έναντι των αρχαιολογικών χώρων (ποσοστό 27,9%).

Εν συνεχεία εξετάζονται μεμονωμένα καθεμιά από τις 12 διαδρομές και κάθε ένας από τους 6 αρχαιολογικούς χώρους, όπου οι διαπιστώσεις είναι ιδιαιτέρως αποθαρρυντικές:

1) Αρχαιολογικοί χώροι:

Η διαχρονική σύγκριση των αποτελεσμάτων των ερευνών 1997, 2001 και 2003 εμφανίζει μείωση της θετικής εικόνας των αρχαιολογικών χώρων, όσον αφορά το βαθμό καθαριότητάς τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι για τους 5 από τους 6 αρχαιολογικούς χώρους οι κρίσεις και οι εντυπώσεις του 2003 είναι δυσμενέστερες από τις αντίστοιχες του 1997. Π.χ. τα θετικά σχόλια για την Επίδαυρο μειώνονται από 76,2% το 1997 σε 67,8% το 2001 και περαιτέρω σε 63,2% για το 2003. Παρόμοια ευρήματα αναφέρονται στους Δελφούς με το 73,1% (1997) των θετικών κρίσεων να μειώνεται σε 71,8% (2001) και εντέλει σε 61,8% (2003).

Η Αρχαία Ολυμπία και τα Μοναστήρια Μετεώρων ακολουθούν επίσης καθοδική πορεία (με πιο ήπιες διακυμάνσεις) και μόνον ο Μυστράς εμφανίζει αύξηση θετικών κρίσεων μεταξύ 1997 (55,6%) και 2003 (63%), αν και ακόμη και εκεί η εικόνα του 2001 (69,3%) δεν διατηρείται.

2) Διαδρομές:

Πτωτική πορεία των θετικών κρίσεων σε διαχρονική βάση εμφανίζονται και στη βαθμολόγηση των διαδρομών. Χαρακτηριστικά το 41,3% (1997) των θετικών εντυπώσεων από τη διαδρομή Ισθμός - Επίδαυρος μειώνεται σε 23,7% (2003), το 25,5% (1997) της διαδρομής Ολυμπία - Πάτρα - Ρίο σε μόλις 11,7% (2003) και το 12% (1997) της διαδρομής Δομοκός - Καρδίτσα - Μετέωρα σε 7,5% (2003).

Χωρίς τόσο έντονη πτωτική τάση, αλλά και χωρίς βελτιωμένη εικόνα, εμφανίζονται οι διαδρομές Αθήνα - Ισθμός (33,6% το 1997 και 32,7% αντιστοίχως το 2003), Δελφοί - Λαμία (18,2% και 18,1% αντιστοίχως) και Λαμία - Δομοκός (6,2% και 5,5% αντιστοίχως). Μικρή μόνο βελτίωση παρατηρείται στη διαδρομή Μυκήνες - Ναύπλιο - Επίδαυρος (όπου το 20,2% των θετικών γνώμων αυξάνεται σε 22,2%) και στη διαδρομή Λαμία - Αθήνα (με 19% και 21,4% αντιστοίχως).

Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι κατά το 2001 οι θετικές κρίσεις είχαν παρουσιάσει αξιοπρόσεκτη άνοδο σε 37,6% στη διαδρομή Λαμία - Αθήνα, χωρίς όμως να επιβεβαιωθεί και στην πρόσφατη έρευνα η τάση αυτή, αντιθέτως δε να μειωθεί στο προαναφερόμενο 21,4%.

Βεβαίως οι προεκτεθείσες διαπιστώσεις αποτυπώνουν την εικόνα κατά το 2002 και έκτοτε υπήρξαν ορισμένες βελτιωτικές παρεμβάσεις όπως:

α) η εθνική οδός Αθηνών - Λαμίας έγινε ταχύτερη, ασφαλέστερη και πιο άνετη στη διέλευσή της, καθόσον καταργήθηκαν όλες οι παρακάμψεις με συνέπεια να γίνει πιο ευχάριστο το ταξίδι και να συντομευθεί ο χρόνος της διαδρομής,

β) απομακρύνθηκαν από τις εισόδους/εξόδους ορισμένων επαρχιακών πόλεων οι οικισμοί τσιγγάνων, οι οποίοι δημιουργούσαν δυσάρεστες εντυπώσεις με την προχειρότητα και τις ελλειπείς συνθήκες υγιεινής και καθαριότητας των καταυλισμών, πλανόδιους πωλητές κλπ.

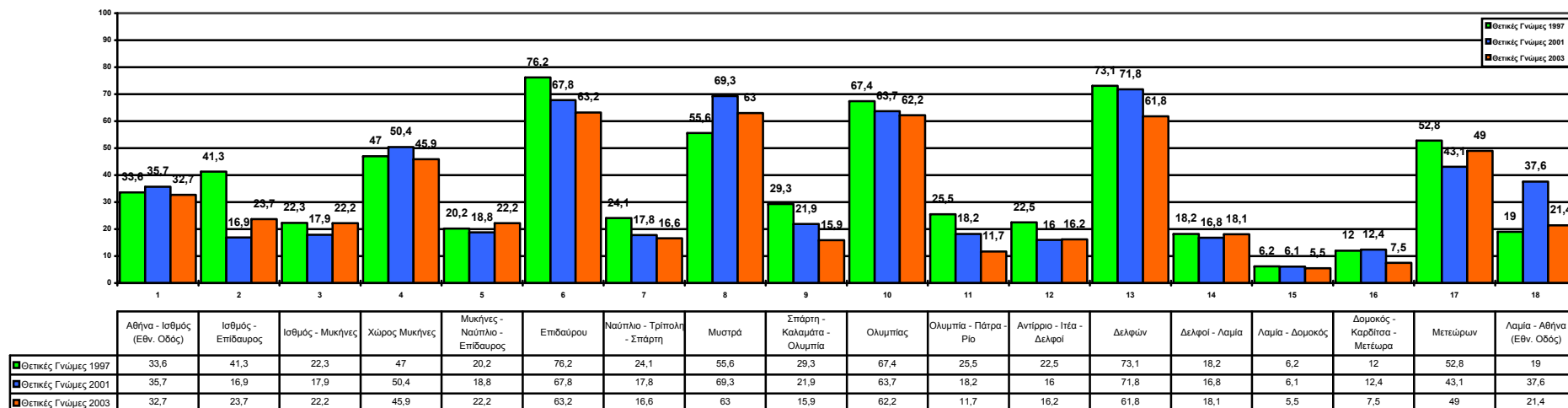
Συγκεκριμένα απομακρύνθηκαν οι καταυλισμοί στην είσοδο της Σπάρτης από τον Ευρώτα και στην είσοδο της πόλης του Πύργου, με αποτέλεσμα να βελτιωθεί κατά πολύ η εικόνα. Αντιθέτως στην έξοδο της Λαμίας προς Δομοκό (περιοχή Παλιοπούλιας), η κατάσταση παραμένει και μάλιστα επιδεινώνεται.

Παράλληλα η προεκλογική περίοδος των δημοτικών και νομαρχιακών εκλογών (Οκτώβριος 2002) φαίνεται να μην είχε καμία θετική επίδραση στη δημιουργούμενη εντύπωση των ξεναγών, αν και θα ήταν εύλογο να υποθέσει κανείς ότι έργα «βιτρίνας» και εξωραϊσμού της τελευταίας στιγμής (που οι τότε δήμαρχοι και νομάρχες θα δρομολογούσαν για ψηφοθηρικούς λόγους) θα βελτίωναν τη συνολική εικόνα.

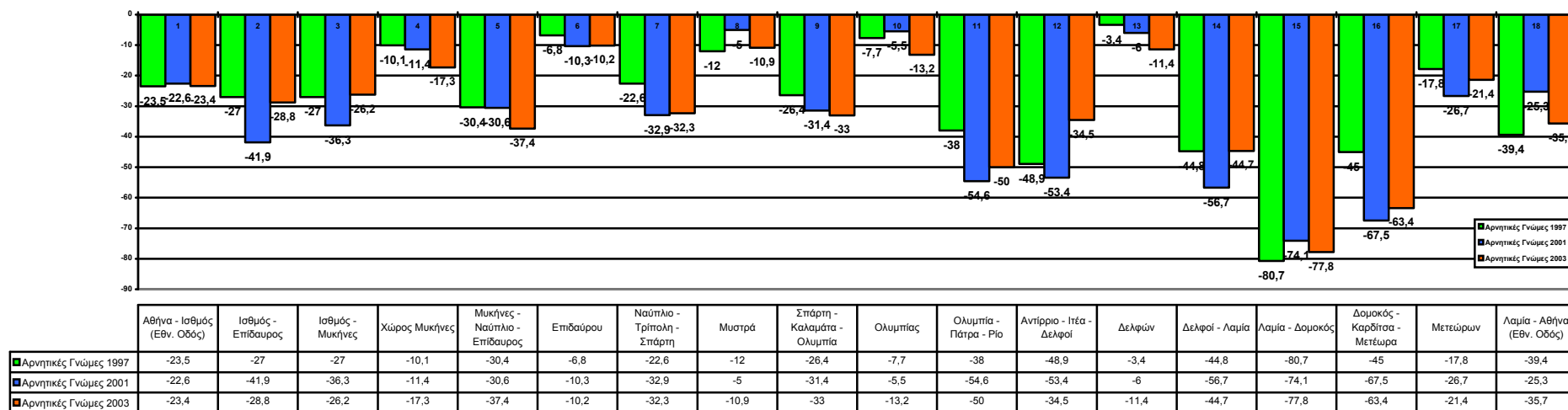
Στο έγχρωμο γράφημα που ακολουθεί απεικονίζονται οι θετικές (κωδικοί 1+2) και αντίστροφα οι αρνητικές (κωδικοί 4+5) γνώμες ανά Αρχαιολογικό Χώρο - Διαδρομή (**1997: Πράσινο χρώμα, 2001: Μπλε χρώμα και τέλος 2003: Πορτοκαλί χρώμα**).

Διάγραμμα Πίνακα 1

Θετικές Γνώμες

Αρνητικές Γνώμες

3) Πρόσθετα σχόλια των ερωτώμενων:

Εκτός από την βαθμολόγηση και τον χαρακτηρισμό του επιπέδου καθαριότητας των αρχαιολογικών χώρων και των κατευθυνόμενων προς και από αυτούς διαδρομών, αρκετοί ερωτηθέντες προέβησαν σε πρόσθετα σχόλια επί του θέματος, τα οποία ομαδοποιήθηκαν και για το 1997 ήταν τα εξής:

α) 26 ερωτώμενοι (16,7%) διατύπωσαν αρνητικά σχόλια και μετέφεραν παράπονα, των οποίων γίνονται συχνά αποδέκτες εκ μέρους τουριστών, καταστηματαρχών κλπ, σχετικά με την υγιεινή, την καθαριότητα και την γενικότερη εικόνα που παρουσιάζουν οι τουαλέτες.

β) 21 ερωτώμενοι (ποσοστό 13,5%) πρόσθεσαν ότι παρόμοια η και χειρότερη εικόνα παρουσιάζουν άλλοι αρχαιολογικοί χώροι, μνημεία, αξιοθέατα κλπ., που δεν περιλαμβάνονται στις διαδρομές του ερωτηματολογίου (στον «κλασσικό γύρο»).

γ) 9 ερωτώμενοι (ποσοστό 5,8%) αναφέρθηκαν σε άλλα κακώς κείμενα των αρχαιολογικών χώρων, όπως η ελλιπής φύλαξη, η ανεπαρκής και ανοργάνωτη ενημέρωση των επισκεπτών, η ποιότητα και το κόστος των παρεχόμενων υπηρεσιών από τις καντίνες κλπ.

δ) Τέλος 13 ερωτώμενοι (8,3%) προέβησαν σε γενικότερα σχόλια για την καθαριότητα των διαδρομών και των αρχαιολογικών χώρων και εντόπισαν ελλείψεις (π.χ. κάλαθοι αχρήστων, προσωπικό φύλαξης και καθαριότητας κλπ.) ολοκληρώνοντας την διαμόρφωση της αρνητικής εικόνας που προκύπτει και από τις υπόλοιπες απαντήσεις τους.

Τα αρνητικά σχόλια επαναλαμβάνονται τόσο κατά την έρευνα του 2001 από τον ίδιο αριθμό ερωτώμενων (25) όσο και κατά την έρευνα του 2003 (16 ερωτώμενοι), με την ίδια κατανομή χαρακτηρισμών, υποδηλώνοντας την ανάγκη λήψης μέτρων για την καθαριότητα και τη συνολική εμφάνιση αρχαιολογικών χώρων και διαδρομών ενώ παράλληλα υποδεικνύονται και άλλες ελλείψεις π.χ. στη φύλαξη, έλλειψη οργάνωσης - ενημέρωσης κλπ.

B. Αξιολόγηση κατά Βαθμό Καθαριότητας Αρχαιολογικών Χώρων -Διαδρομών

Για ν' αποτυπωθεί παραστατικά η διαμορφωμένη κατάσταση, όσον αφορά στην καθαριότητα αρχαιολογικών χώρων και διαδρομών, επιχειρήθηκε η απόλυτη ιεράρχηση του βαθμού καθαριότητας.

Μεθοδολογικά, η διαδικασία γι' αυτήν την ιεράρχηση ήταν η εξής:

α) Ομαδοποιήθηκαν οι θετικές απαντήσεις (κωδικοί 1 και 2), καθώς και οι αρνητικές (κωδικοί 4 και 5).

β) Χρησιμοποιήθηκε συντελεστής στάθμισης της βαθμολόγησης που κατά περίπτωση ήταν:

+2 για τις θετικές απαντήσεις (κωδικοί 1 και 2)

0 για τον χαρακτηρισμό «μέτρια» (κωδικός 3)

-2 για τις αρνητικές απαντήσεις (κωδικοί 4 και 5)

Κατ' αυτόν τον τρόπο προέκυψε η απόλυτη ιεράρχηση κατά βαθμό καθαριότητας που παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα (όπου «α», «β», «γ» στην πρώτη στήλη, εμφανίζονται αντίστοιχα τα αποτελέσματα του 1997, 2001 και του 2003):

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

A/A	Αρ.Χώρος/Διαδρομή	(1+2)	(3)	(4+5)	Δείκτης	A/A κατά Δείκτη
1α	Αρχ.Χώρος Επιδαύρου	76,2	17,0	6,8	1388	2
1β	Αρχ. Χώρος Επιδαύρου	67,8	21,9	10,3	1150	4
1γ	Αρχ. Χώρος Επιδαύρου	63,2	26,5	10,2	1060	1
2α	Αρχ. Χώρος Δελφών	73,1	20,8	3,4	1394	1
2β	Αρχ. Χώρος Δελφών	71,8	22,1	6,0	1316	1
2γ	Αρχ. Χώρος Δελφών	61,8	26,8	11,4	1008	3
3α	Αρχ. Χώρος Ολυμπίας	67,4	25,0	7,7	1194	3

3β	Αρχ. Χώρος Ολυμπίας	63,7	30,8	5,5	1164	3
3γ	Αρχ. Χώρος Ολυμπίας	62,2	24,5	13,2	980	4
4α	Αρχ. Χώρος Μυστρά	55,6	32,4	12,0	872	4
4β	Αρχ. Χώρος Μυστρά	69,3	25,7	5,0	1286	2
4γ	Αρχ. Χώρος Μυστρά	63,0	26,1	10,9	1042	2
5α	Μοναστήρια Μετεώρων	52,8	29,5	17,8	70	6
5β	Μοναστήρια Μετεώρων	43,1	30,1	26,7	328	6
5γ	Μοναστήρια Μετεώρων	49,0	29,6	21,4	552	6
6α	Αρχ. Χώρος Μυκηνών	47,0	43,0	10,1	738	5
6β	Αρχ. Χώρος Μυκηνών	50,4	38,3	11,4	780	5
6γ	Αρχ. Χώρος Μυκηνών	45,9	36,7	17,3	572	5
7α	Διαδρ. Ισθμός - Επίδαυρος	41,3	31,8	27,0	286	7
7β	Διαδρ. Ισθμός - Επίδαυρος	16,9	41,2	41,9	-500	13
7γ	Διαδρ. Ισθμός - Επίδαυρος	23,7	47,4	28,8	-102	9
8α	Διαδρ. Αθήνα - Ισθμός	33,6	43,0	23,5	202	8
8β	Διαδρ. Αθήνα – Ισθμός	35,7	41,8	22,6	262	7
8γ	Διαδρ. Αθήνα – Ισθμός	32,7	43,9	23,4	186	7
9α	Διαδρ. Σπάρτη-Καλαμάτα-Ολυμπία	29,3	44,3	26,4	58	9
9β	Διαδρ. Σπάρτη-Καλαμάτα-Ολυμπία	21,9	46,7	31,4	-190	9
9γ	Διαδρ. Σπάρτη-Καλαμάτα-Ολυμπία	15,9	51,1	33,0	-342	13
10α	Διαδρ. Ολυμπία-Πάτρα-Ρίο	25,5	36,6	38,0	-25	13
10β	Διαδρ. Ολυμπία-Πάτρα-Ρίο	18,2	27,3	54,6	-728	14
10γ	Διαδρ. Ολυμπία-Πάτρα-Ρίο	11,7	38,3	50,0	-766	16
11α	Διαδρ. Ναύπλιο-Τρίπολη-Σπάρτη	24,1	50,4	22,6	3	10
11β	Διαδρ. Ναύπλιο-Τρίπολη-Σπάρτη	17,8	49,3	32,9	-302	11
11γ	Διαδρ. Ναύπλιο-Τρίπολη-Σπάρτη	16,6	51,1	32,3	-314	12
12α	Διαδρ. Αντίρριο-Ιτέα-Δελφοί	22,5	28,9	48,9	-528	15
12β	Διαδρ. Αντίρριο-Ιτέα-Δελφοί	16,0	30,6	53,4	-748	15
12γ	Διαδρ. Αντίρριο-Ιτέα-Δελφοί	16,2	49,5	34,5	-366	14
13α	Διαδρ. Ισθμός-Μυκήνες	22,3	50,7	27,0	-94	11
13β	Διαδρ. Ισθμός-Μυκήνες	17,9	45,9	36,3	-368	12
13γ	Διαδρ. Ισθμός-Μυκήνες	22,2	51,5	26,2	-80	8
14α	Διαδρ.Μυκήνες-Ναύπλιο-Επίδαυρος	20,2	49,3	30,4	-204	12
14β	Διαδρ.Μυκήνες-Ναύπλιο-Επίδαυρος	18,8	50,7	30,6	-236	10
14γ	Διαδρ.Μυκήνες-Ναύπλιο-Επίδαυρος	22,2	40,4	37,4	-304	11
15α	Διαδρ. Λαμία-Αθήνα	19,0	41,5	39,4	-408	14
15β	Διαδρ. Λαμία-Αθήνα	37,6	37,0	25,3	246	8

15γ	Διαδρ. Λαμία-Αθήνα	21,4	42,9	35,7	-286	10
16α	Διαδρ. Δελφοί-Λαμία	18,2	37,1	44,8	-532	16
16β	Διαδρ. Δελφοί-Λαμία	16,8	26,6	56,7	-798	16
16γ	Διαδρ. Δελφοί-Λαμία	18,1	37,2	44,7	-532	15
17α	Διαδρ. Δομοκός-Καρδίτσα-Μετέωρα	12,0	43,0	45,0	-66	17
17β	Διαδρ. Δομοκός-Καρδίτσα-Μετέωρα	12,4	20,0	67,5	-1102	17
17γ	Διαδρ. Δομοκός-Καρδίτσα-Μετέωρα	7,5	29,0	63,4	-1118	17
18α	Διαδρ. Λαμία-Δομοκός	6,2	13,1	80,7	-149	18
18β	Διαδρ. Λαμία-Δομοκός	6,1	19,7	74,1	-1360	18
18γ	Διαδρ. Λαμία-Δομοκός	5,5	16,7	77,8	-1446	18

Η απόλυτη κατάταξη αρχαιολογικών χώρων και διαδρομών κατά βαθμό καθαριότητας σύμφωνα με την έρευνα του 2003 παρουσιάζει ορισμένες διαφοροποιήσεις έναντι των προγενέστερων ερευνών.

Ο αρχαιολογικός χώρος της Επιδαύρου με σταθμισμένο θετικό δείκτη 1060 καταλαμβάνει την 1^η θέση (έναντι της 4^{ης} κατά το 2001) και ακολουθεί ο αρχαιολογικός χώρος του Μυστρά με σταθμισμένο θετικό δείκτη 1042, που καταλαμβάνει τη 2^η θέση (όπως και το 2001, ενώ το 1997 ήταν 4^{ος} σε απόλυτη κατάταξη). Αντιθέτως ο αρχαιολογικός χώρος των Δελφών υποχωρεί από την 1^η θέση, που κατείχε και το 1997 και το 2001, στην 3^η με σταθμισμένο θετικό δείκτη 1008. Η Ολυμπία υποχωρεί από την 3^η στην 4^η θέση, ενώ Μυκήνες και Μετέωρα καταλαμβάνουν σταθερά την 5^η και 6^η θέση αντιστοίχως.

Η μοναδική διαδρομή που εμφανίζει σταθμισμένο δείκτη με θετικό πρόσημο είναι η διαδρομή Αθήνα - Ισθμός και καταλαμβάνει την 7^η θέση. Όλες οι άλλες διαδρομές παρουσιάζονται με αρνητικό πρόσημο, ενώ στις προκύπτουσες ανακατατάξεις οι διαδρομές Ισθμός - Μυκήνες (από την 12^η στην 8^η θέση) και Ισθμός - Επίδαυρος (από την 13^η στην 9^η θέση) βελτιώνουν την εικόνα τους. Αντιθέτως η διαδρομή Ναύπλιο - Τρίπολη - Σπάρτη υποχωρεί βαθμωδών στην 12^η θέση (από 10^η το 1997 και 11^η το 2001), καθώς και η διαδρομή Ολυμπία - Πάτρα - Ρίο υποχωρεί στην 16^η (από 13^η το 1997).

Οι διαδρομές Δομοκός - Καρδίτσα - Μετέωρα και Λαμία - Δομοκός καταλαμβάνουν σταθερά τις δύο τελευταίες θέσεις (17^η και 18^η αντιστοίχως).

Κατά αυτό τον τρόπο για τους αρχ. χώρους (οι οποίοι έχουν όλοι δείκτη με θετικό πρόσημο), η ποσοστιαία συμβολή στη συνολική θετική αυτή εικόνα είναι κατ' αρχαιολογικό χώρο:

Αρχαιολογικοί Χώροι	1997	2001	2003
Δελφοί	22,2%	21,8%	19,3%
Επίδαυρος	22,1%	19,0%	20,3%
Ολυμπία	19,0%	19,3%	18,8%
Μυστράς	13,9%	21,3%	20,0%
Μυκήνες	11,7%	12,9%	11,0%
Μετέωρα	11,1%	5,4%	10,6%
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%

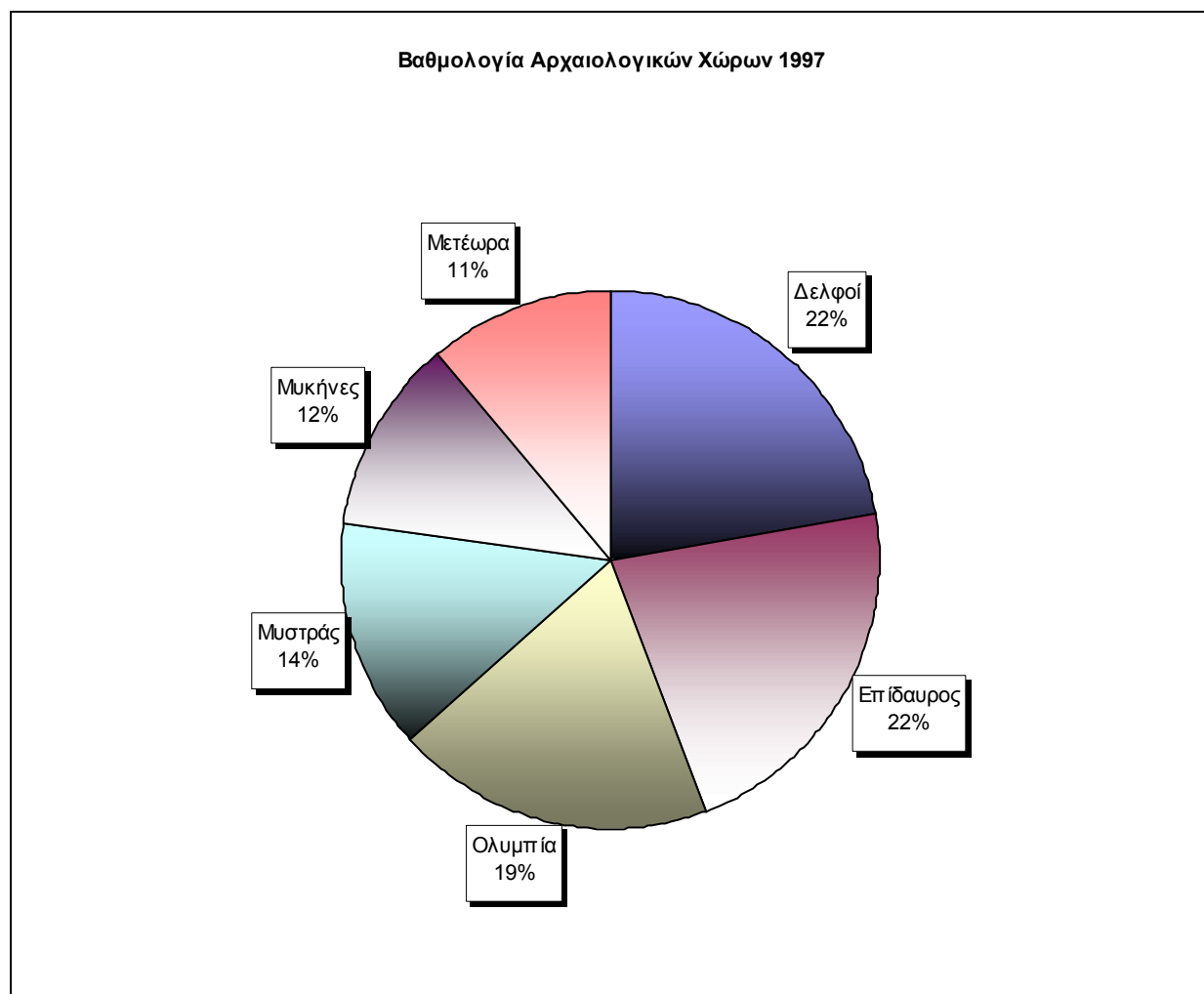
Όσον αφορά στις διαδρομές, για εκείνες που έχουν δείκτη με θετικό πρόσημο η συμβολή τους στη συνολική θετική εικόνα έχει ποσοστιαία ως εξής:

Διαδρομές (+)	1997	2001	2003
Ισθμός - Επίδαυρος	49,7%	-	-
Αθήνα - Ισθμός	35,1%	51,5%	100%
Σπάρτη- Καλαμάτα- Ολυμπία	10,1%	-	-
Ναύπλιο - Τρίπολη - Σπάρτη	5,2%	-	-
Λαμία - Αθήνα	-	48,5%	-
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%

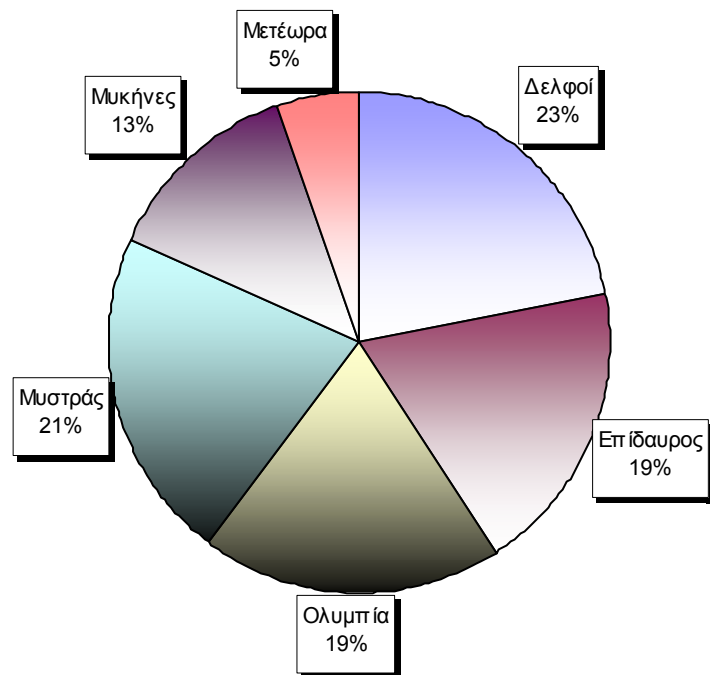
Αντιστοίχως στην αρνητική εικόνα συμβάλλουν οι διαδρομές που έχουν δείκτη με αρνητικό πρόσημο και η ποσοστιαία συμβολή τους είναι:

Διαδρομές (-)	1997	2001	2003
Λαμία - Δομοκός	35,8%	21,4%	25,5%
Δομοκός- Καρδίτσα- Μετέωρα	15,8%	17,4%	19,8%
Δελφοί - Λαμία	12,8%	12,6%	9,4%
Αντίρριο - Ιτέα - Δελφοί	12,7%	11,8%	6,5%
Λαμία - Αθήνα	9,8%		5,1%
Ολυμπία - Πάτρα - Ρίο	6,0%	11,4%	13,5%
Μυκήνες- Ναύπλιο- Επίδαυρος	4,9%	3,7%	5,4%
Ισθμός - Μυκήνες	2,3%	5,8%	1,4%
Ισθμός – Επίδαυρος	-	7,8%	1,8%
Σπάρτη – Καλαμάτα - Ολυμπία	-	3,0%	6,0%
Ναύπλιο – Τρίπολη - Σπάρτη	-	4,7%	5,6%
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%

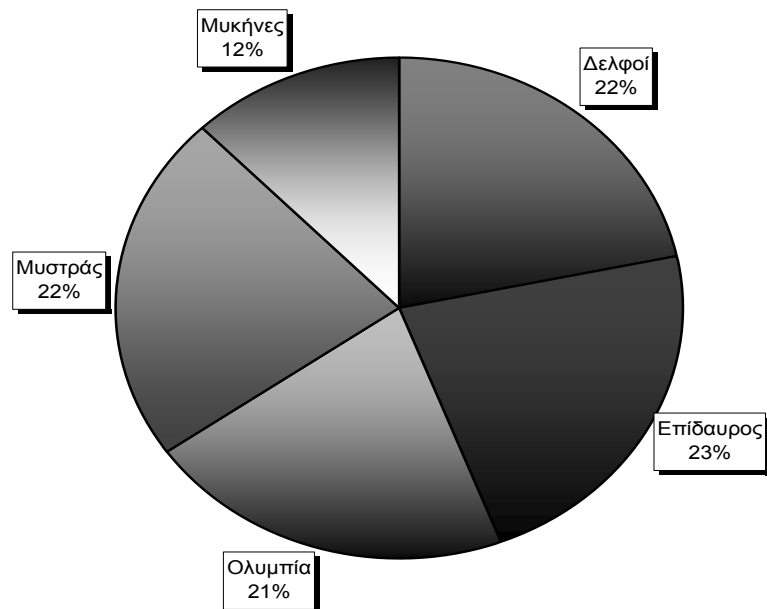
Η γραφική απεικόνιση των ανωτέρω τριών κατηγοριών αποτελεσμάτων παρουσιάζεται στα διαγράμματα που ακολουθούν.

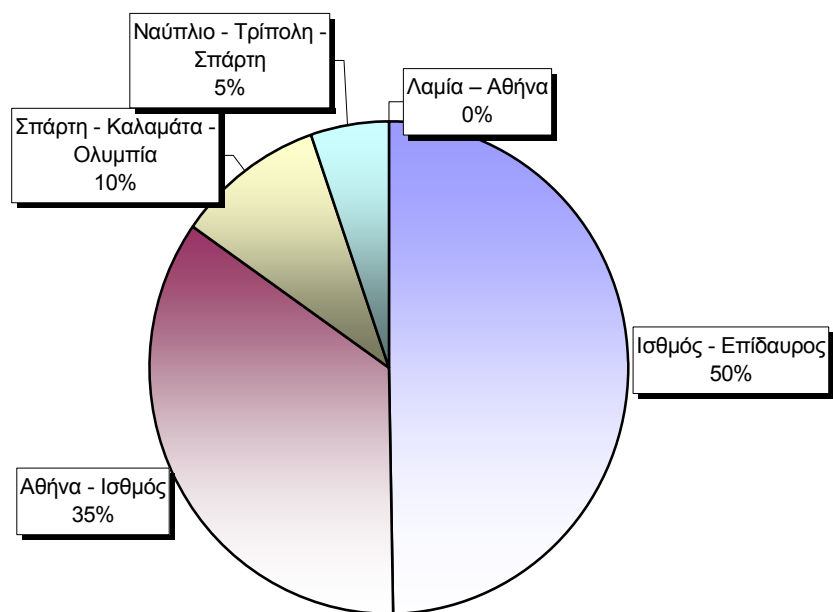
Βαθμολογία Αρχαιολογικών Χώρων 2001

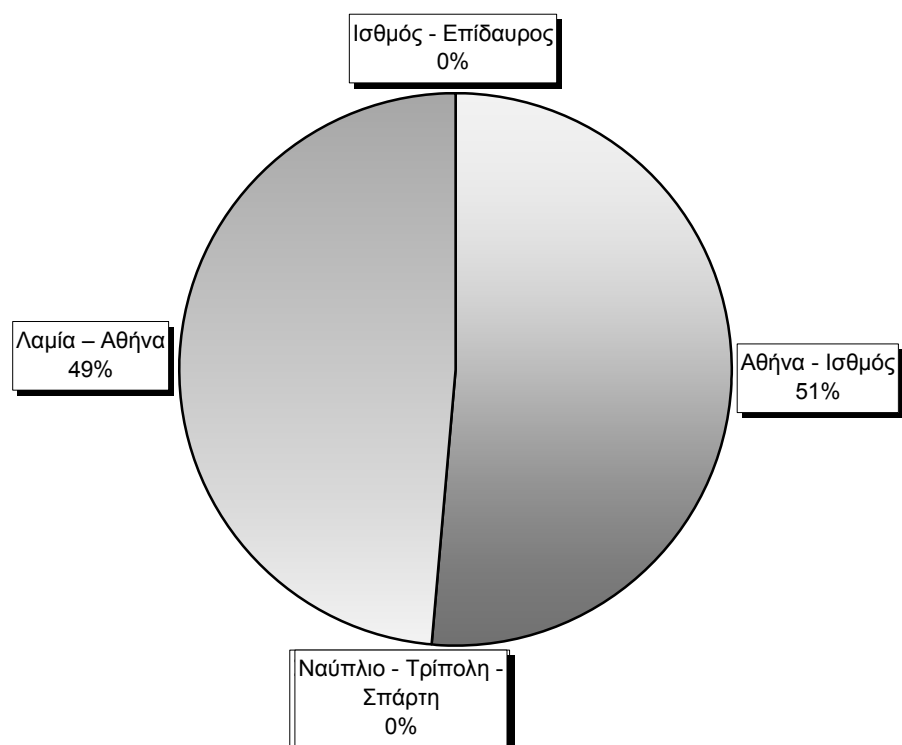
Βαθμολογία Αρχαιολογικών Χώρων 2003

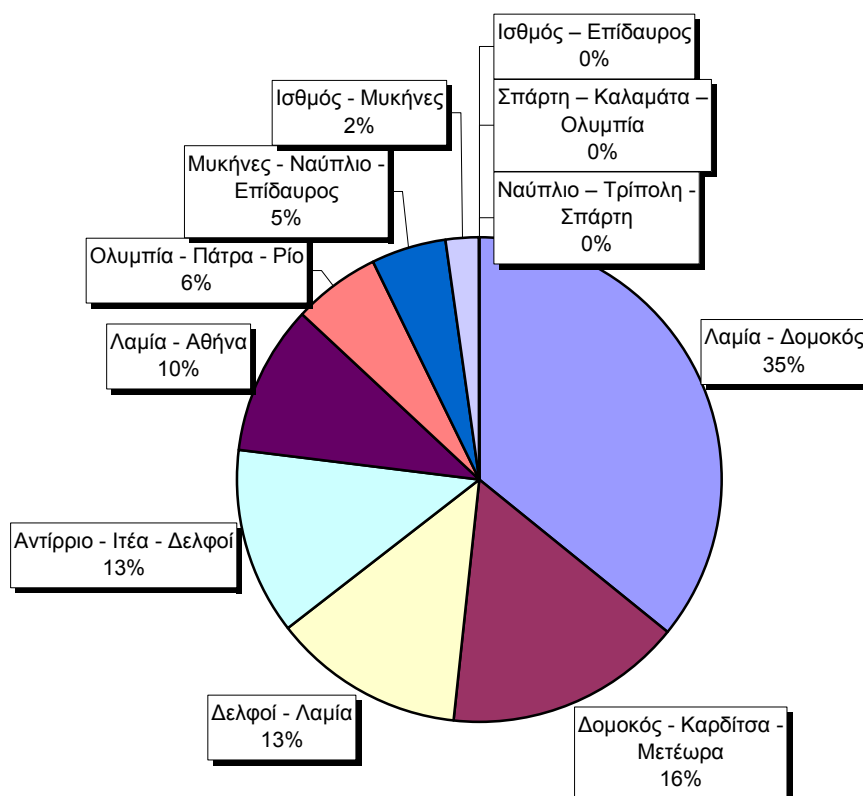
Βαθμολογία - Θετικές Γνώμες - Διαδρομών 1997

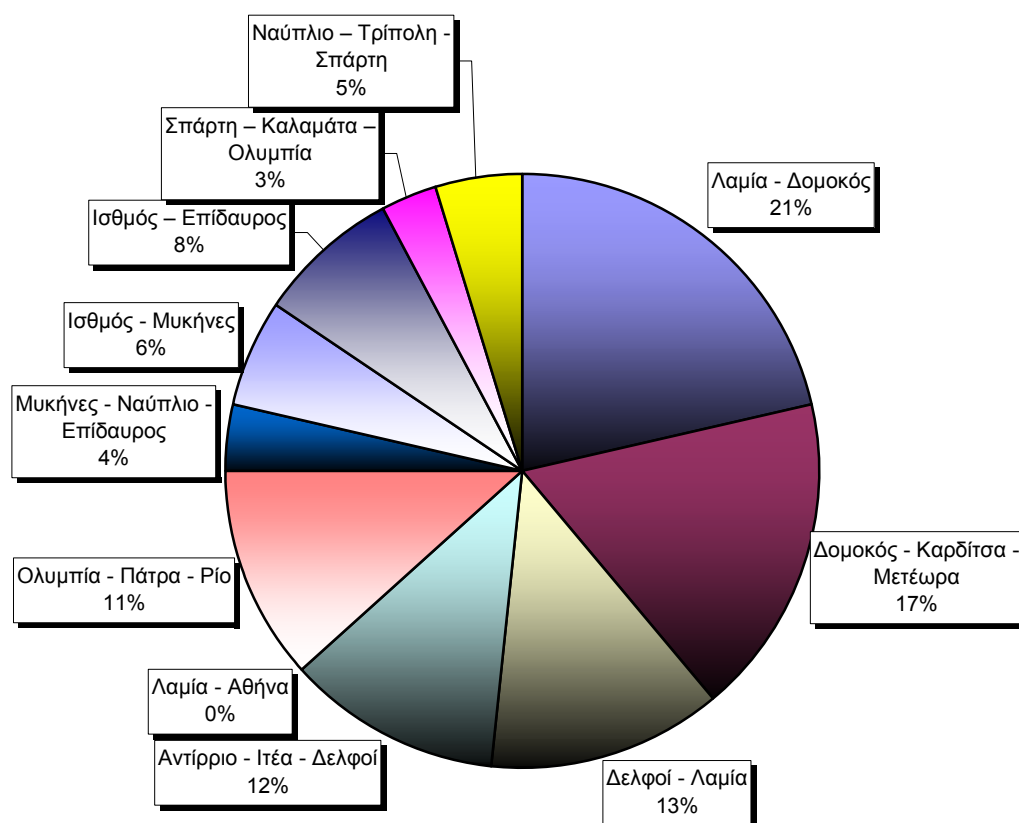
Βαθμολογία - Θετικές Γνώμες - Διαδρομών 2001

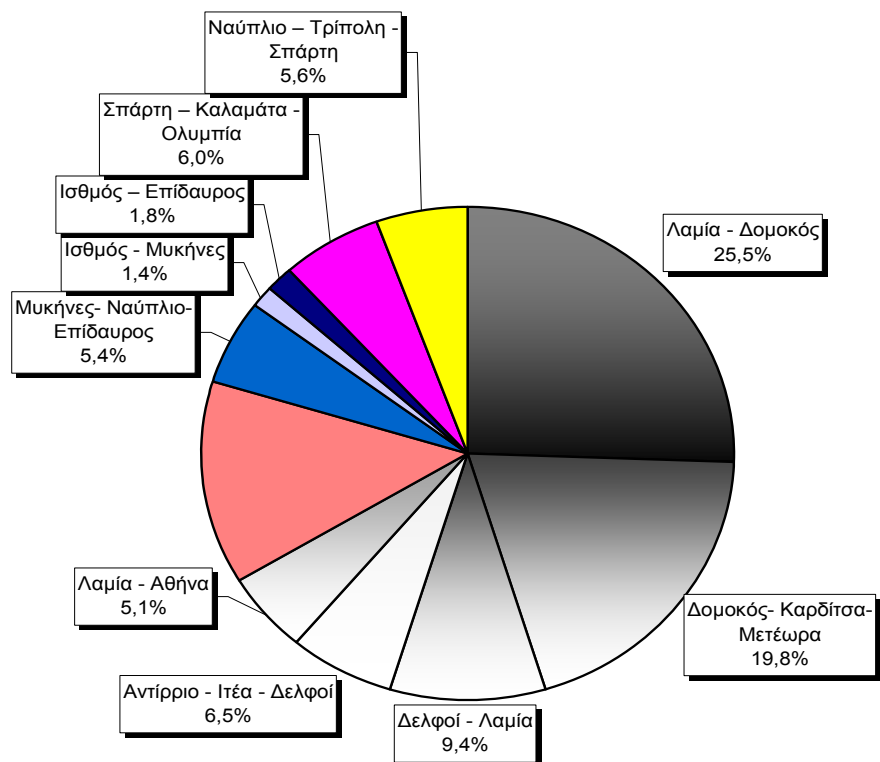
Βαθμολογία - Αρνητικές Γνώμες - Διαδρομών 1997

Βαθμολογία - Αρνητικές Γνώμες - Διαδρομών 2001

Βαθμολογία - Αρνητικές Γνώμες - Διαδρομών 2003

Γ. Βαθμολόγηση Καθαριότητας Αρχαιολογικών Χώρων - Διαδρομών κατά Νομό

Οι αρνητικές διαπιστώσεις που, σε γενικές γραμμές, κυριαρχούν για το σύνολο των διαδρομών, μας οδήγησαν στην προσπάθεια κατάταξης των Νομών κατά επίπεδο καθαριότητας των διαδρομών, οι οποίες τους διασχίζουν. Από την ανάλυση αυτή εξαιρέθηκαν τα σχόλια για τους αρχαιολογικούς χώρους διότι, εκτός του ότι είναι θετικά, δεν υπάγονται στην αρμοδιότητα Νομαρχιακών ή Δημοτικών Αρχών αλλά του Υπουργείου Πολιτισμού.

Με τον τρόπο αυτό ενώ επισημαίνονται τα θετικά σχόλια παράλληλα εντοπίζονται κυρίως τα αρνητικά, ούτως ώστε διαμορφώνεται μια συνολική εικόνα, βάσει της οποίας μπορεί να σχεδιασθεί η βελτίωση αυτής της απαράδεκτης κατάστασης. Διευκρινίζεται ότι για την κατάταξη που ακολουθεί, δεν επιμερίστηκαν οι χιλιομετρικές αποστάσεις των διαδρομών κατά Νομό, αλλά θεωρήθηκε πως ο βαθμός καθαριότητας κάθε διαδρομής αφορά εξίσου τους Νομούς από όπου διέρχεται, είτε κατά μικρό τμήμα είτε κατά μεγαλύτερο.

Ο πίνακας 3 που ακολουθεί εμφανίζει τον βαθμό καθαριότητας Αρχαιολογικών Χώρων και Διαδρομών (αξιολογούμενο βάσει των κριτηρίων του πίνακα 2) αναφέροντας, παράλληλα, τη Νομαρχία (ή Νομαρχίες) που είναι αρμόδιες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

A/A	Αρχαιολογικοί Χώροι-Διαδρομές	1997	2001	2003	Αρμοδιότητα κατά Νομαρχία
1	Αρχ. Χώρος Δελφών	1394	1316	1008	Φωκίδος
2	Αρχ. Χώρος Επιδαύρου	1388	1150	1060	Αργολίδος
3	Αρχ. Χώρος Ολυμπίας	1194	1164	980	Ηλείας
4	Αρχ. Χώρος Μυστρά	872	1286	1042	Λακωνίας
5	Αρχ. Χώρος Μυκηνών	738	780	572	Αργολίδος
6	Μοναστήρια Μετεώρων	700	327	552	Τρικάλων
7	Διαδρ. Ισθμού-Επιδαύρου	286	-500	-102	Κορινθίας, Αργολίδος
8	Διαδρ. Αθήνα-Ισθμός	202	262	186	Αττικής-Κορινθίας
9	Διαδρ. Σπάρτη-Καλαμάτα-Ολυμπία	58	-190	-342	Λακωνίας, Μεσσηνίας, Ηλείας
10	Διαδρ. Ναύπλιο-Τρίπολη-Σπάρτη	30	-302	-314	Αργολίδος, Αρκαδίας, Λακωνίας
11	Διαδρ. Ισθμός-Μυκήνες	-94	-368	-80	Κορινθίας, Αργολίδος
12	Διαδρ. Μυκήνες-Ναύπλιο-Επίδαυρος	-204	-236	-304	Αργολίδος
13	Διαδρ. Ολυμπία-Πάτρα-Ρίο	-250	-728	-766	Ηλείας-Αχαΐας
14	Διαδρ. Λαμία-Αθήνα	-408	246	-286	Φθιώτιδος, Βοιωτίας, Αττικής
15	Διαδρ. Αντίρριο-Ιτέα-Δελφοί	-528	-748	-366	Αιτωλοακαρνανίας, Φωκίδος
16	Διαδρ. Δελφοί-Λαμία	-532	-798	-532	Φωκίδος, Φθιώτιδος
17	Διαδρ. Δομοκός-Καρδίτσα-Μετέωρα	-660	-1102	-1118	Φθιώτιδος, Καρδίτσας, Τρικάλων
18	Διαδρ. Λαμία-Δομοκός	-1490	-1360	-1446	Φθιώτιδος

Βάσει του προηγούμενου πίνακα ο καθορισμός θετικών και αρνητικών γνώμων κατά νομό εμφανίζεται στον ακόλουθο πίνακα 4.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

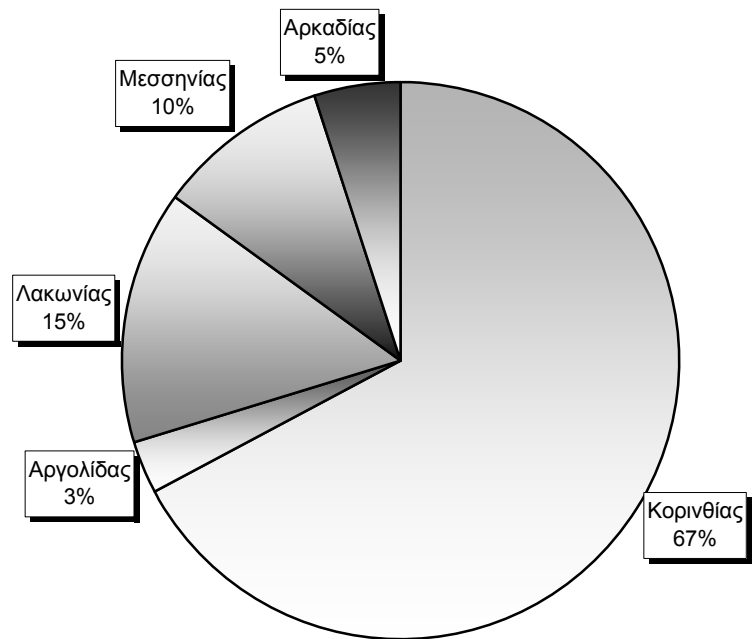
ΝΟΜΟΙ		1997				2001				2003			
		Θετικά		Αρνητικά		Θετικά		Αρνητικά		Θετικά		Αρνητικά	
1	Αττικής			-206	3,6	508	67,3					-100	0,9
2	Κορινθίας	394	67,0					-606	4,9	4	100,0		
3	Αργολίδας	18	3,0					-1406	11,5			-800	7,1
4	Λακωνίας	88	14,9					-492	4,0			-656	5,8
5	Μεσσηνίας	58	9,8					-190	1,5			-342	3,0
6	Αρκαδίας	30	5,1					-302	2,4			-314	2,8
7	Ηλείας			-192	3,3			-918	7,5			-1108	9,8
8	Αχαΐας			-250	4,3			-728	5,9			-766	6,8
9	Φθιώτιδας			-1747	30,6			-3014	24,7			-3382	30,2
10	Φωκίδας			-1058	18,5			-1546	12,7			-898	8,0
11	Τρικάλων			-660	11,5			-1102	9,0			-1118	9,9
12	Καρδίτσας			-660	11,5			-1102	9,0			-1118	9,9
13	Αιτωλνίας			-528	9,2			-748	6,1			-366	3,3
14	Βοιωτίας			-408	7,1	246	32,6					-286	2,5
	Σύνολο	588	100,0	-5709	100,0	754	100,0	-12154	100,0	4	100,0	-11254	100,0

Κατά την έρευνα του 2003 η κατάσταση του οδικού δικτύου, εξεταζόμενου βάσει των Νομών από τους οποίους διέρχεται, παρουσιάζει περαιτέρω επιδείνωση, καθόσον θετικό πρόσημο έχουν μόνο οι διαδρομές που διέρχονται από τον Νομό Κορινθίας (και μάλιστα, ακόμη και εκεί, κατ' απόλυτο αριθμό μόλις +4).

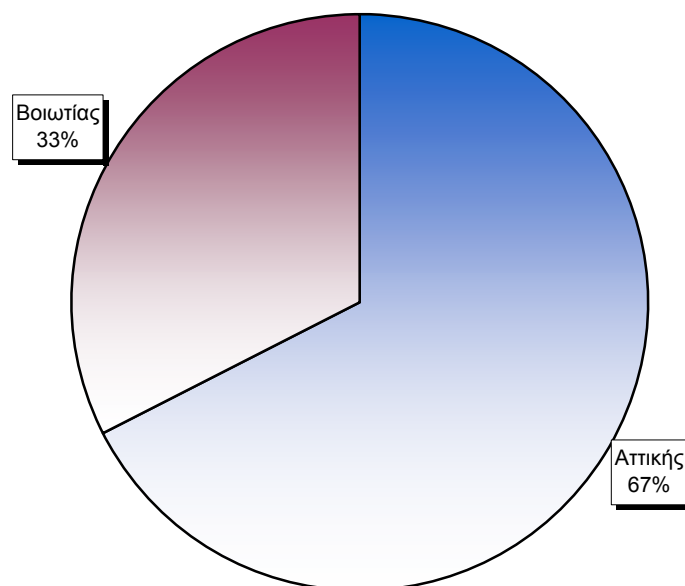
Η συμβολή στην αρνητική εικόνα, επιμεριζόμενη κατ' Αρμόδια Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, παρουσιάζει πλέον μεγάλη διασπορά, με το Νομό Φθιώτιδας (30,2%) να συγκεντρώνει το μεγαλύτερο σχετικό μερίδιο και τους υπόλοιπους να κυμαίνονται από 0,9% (Αττικής) και 2,5% (Βοιωτίας) έως 9,8% (Ηλείας) και 9,9% (Τρικάλων και Καρδίτσας).

Ενδεικτικό πάντως της δυσμενέστερης εικόνας είναι ότι κατά την έρευνα του 1997 το θετικό πρόσημο χαρακτήριζε 5 Νομούς (Κορινθίας, Λακωνίας, Μεσσηνίας, Αρκαδίας και Αργολίδας), το 2001 αφορούσε 2 Νομούς (Αττικής και Βοιωτίας), ενώ το 2003 μόνο το Ν. Κορινθίας, όπως επίσης και ότι το σύνολο της θετικής βαθμολογίας κατ' απόλυτους αριθμούς ήταν 754 το 2001, ενώ μόλις 4 το 2003.

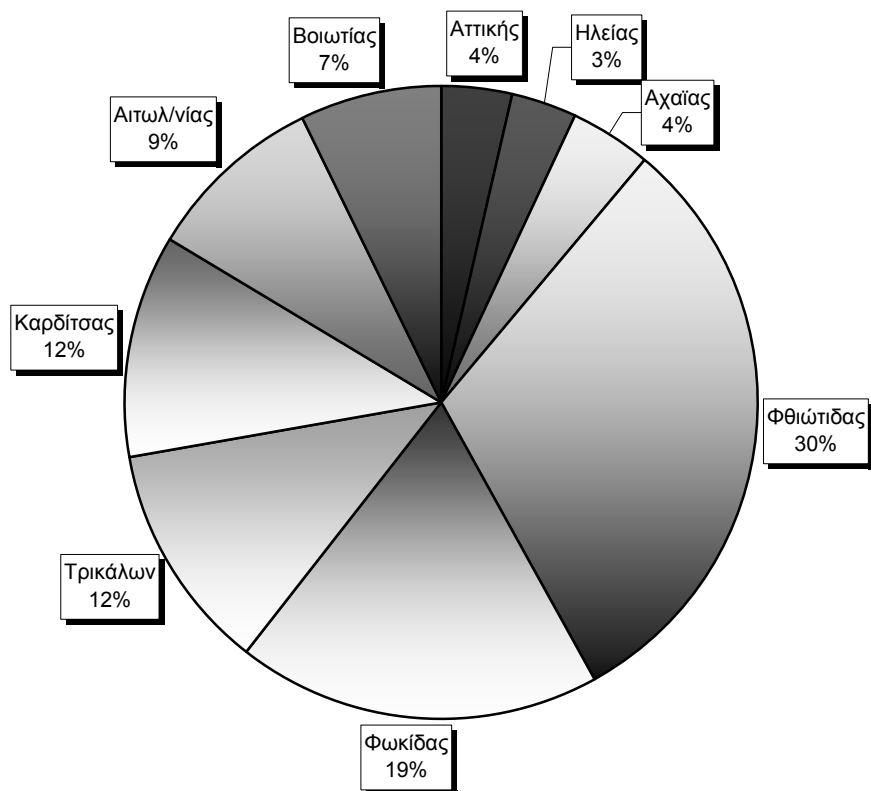
Θετικές Γνώμες κατά Νομό 1997

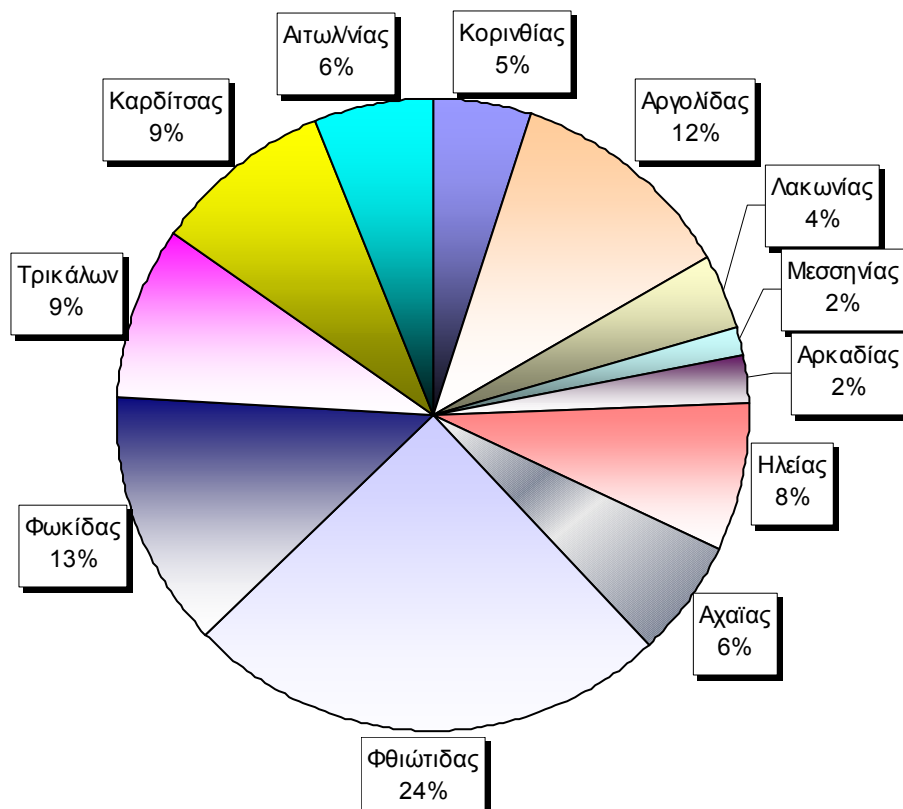
Θετικές Γνώμες κατά Νομό 2001

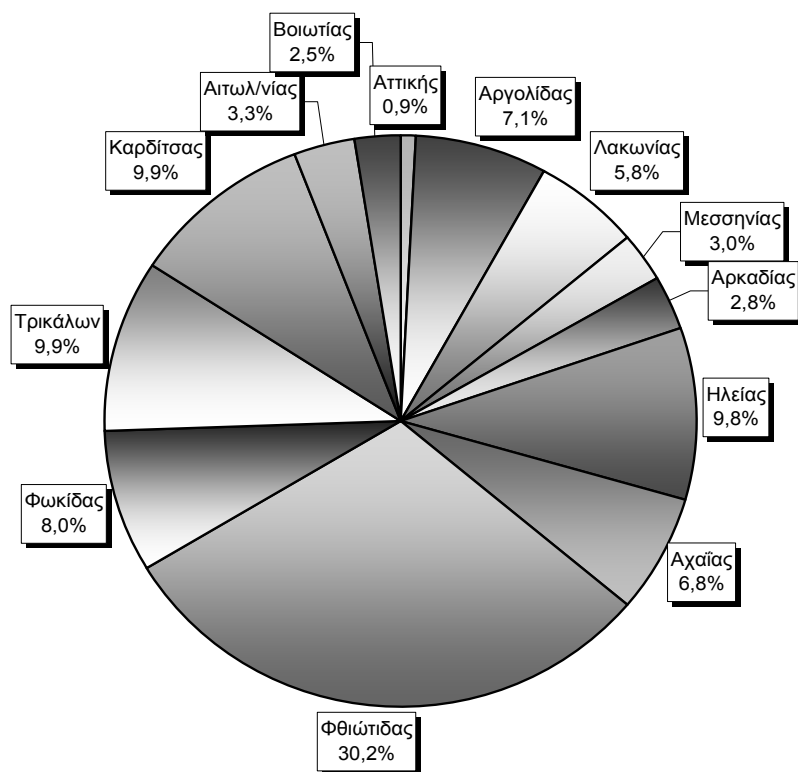
Αρνητικές Γνώμες κατά Νομό 1997

Αρνητικές Γνώμες κατά Νομό 2001

Αρνητικές Γνώμες κατά Νομό 2003

IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας κατέδειξε σαφέστατα το μέγεθος του προβλήματος καθαριότητας που υποβαθμίζει την εικόνα της χώρας μας διεθνώς, φέρνοντας σε διαμετρική αντιπαράθεση την Ιστορία, την Παράδοση και το Φυσικό κάλλος αυτού του τόπου με την ανευθυνότητα, την έλλειψη καλαισθησίας και την ευτέλεια που κυριαρχεί.

Σκοπός της ερευνητικής ομάδας είναι η καταγραφή της πραγματικής κατάστασης, σύμφωνα με την γνώμη των ξεναγών. Η γενική χειροτέρευση της κατάστασης, συγκριτικά με το 1997, παρά τις εξαιρέσεις καλύτερευσης (τμήματα εθνικών οδών και αρχαιολογικός χώρος Μυστρά), δείχνει το μέγεθος του προβλήματος.

Ο καταμερισμός των ευθυνών, περιλαμβάνει:

α) Τις καταναλωτικές συνήθειες, αλλά και τη γενικότερη νοοτροπία όλων μας, οι οποίες δεν περιλαμβάνουν το σεβασμό στον κοινόχρηστο δημόσιο χώρο και δεν έχουν καμία επίγνωση της συνολικής ζημιάς που προκαλούν τέτοιες συμπεριφορές.

β) Τις Αυτοδιοικήσεις, Τοπικές και Νομαρχιακές, οι οποίες έχουν δεχθεί την μεταβίβαση «εξουσίας» αλλά όχι και του συνόλου των υποχρεώσεων που την συνοδεύουν.

γ) Όλους τους εμπλεκόμενους, στο πρόβλημα των απορριμμάτων Φορείς, εφ' όσον συνεχίζουν να λειτουργούν 1334 χωματερές εκ των οποίων μόλις οι 32 πληρούν τις προϋποθέσεις υγιεινής και ασφάλειας χωρίς μελέτη χωροθέτησης και χωρίς πρόβλεψη των επιπτώσεων της λειτουργίας τους στον τουρισμό, στο περιβάλλον και εν γένει στην ποιότητα της ζωής μας.

δ) Τις αρχές φύλαξης αρχαιολογικών χώρων και την τουριστική αστυνομία οι οποίες δεν επαρκούν.

Ευχή θα ήταν η άμεση, ριζική και αποτελεσματική αντιμετώπιση της διαμορφωμένης κατάστασης και ελπίδα μας είναι πως η συγκεκριμένη έρευνα, με την επισημάνση της χειροτέρευσης της κατάστασης 1997-2003, θα συμβάλλει προς αυτήν την κατεύθυνση.

Η αναγκαία βραχυπρόθεσμη λύση του προβλήματος είναι η λήψη και εφαρμογή των κατάλληλων βελτιωτικών μέτρων. Εδώ πρέπει να επισημανθεί η έως τώρα ανεπαρκής αντιμετώπιση εκ μέρους των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) α' και β' βαθμού, τους οποίους δεν φαίνεται να κινητοποιεί ούτε το εύλογο αναμενόμενο όφελος από την αναβάθμιση των περιοχών ευθύνης τους. Όμως η στρατηγική αντιμετώπισης τέτοιων προβλημάτων, που αμαυρώνουν την εικόνα της χώρας μας και υποβαθμίζουν την ποιότητα ζωής όλων μας, συνδέεται με τη δημιουργία περιβαλλοντικής συνείδησης όλων των πολιτών.

Προς αυτή την κατεύθυνση πρέπει να αναζητηθεί η οριστική θεραπεία και υπ' αυτήν την έννοια πρέπει να τονισθεί η απαιτούμενη συμβολή:

-αφενός του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., το οποίο ως κεντρικός καθ' ύλην αρμόδιος φορέας επιφορτίζεται με τον προγραμματισμό και συντονισμό μιας τέτοιας προσπάθειας (ήδη τη λογική αυτή εξυπηρετούν τα προγράμματα ευαισθητοποίησης των πολιτών σε περιβαλλοντικά ζητήματα και οι ενέργειες ενημέρωσης του κοινού).

-αφετέρου του θεσμού της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, υλοποιούμενης κυρίως από το ΥΠ.Ε.Π.Θ. ο οποίος ήδη προσφέρει - και έχει περισσότερα να προσφέρει στο μέλλον - στο ζήτημα της εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης των μαθητών-πολιτών σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος.

Τόσο λοιπόν το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., όσο και το ΥΠ.Ε.Π.Θ. πρέπει να εντείνουν την προσπάθειά τους, με την αύξηση παρόμοιων προγραμμάτων, τη διάθεση μεγαλύτερων κονδυλίων, τη στήριξη και ενθάρρυνση παρόμοιων πρωτοβουλιών, ούτως ώστε και η δημιουργία ενός σύνθετου και λειτουργικού πλέγματος δομών Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης να γίνει κινητήρια δύναμη για την διαμόρφωση περιβαλλοντικής συνείδησης σε όλους μας.